LGBTQI-perspektiv och kulturarv

Aspekter på urval, överväganden och tillrättalägganden

BODIL AXELSSON & KARL-EMIL ÅKERÖ

Title: LGBTQI perspectives and cultural heritage. Aspects of selection, consideration and adaptation

Abstract: *Today museums strive to include LGBTQI perspectives in exhibitions and audience development, as well as in the collections. This article is an attempt to explore three cases of archiving LGBTQI memories and experiences. We use a broad definition of “archiving” to also include digital collections, exhibitions and social media so as to investigate different approaches. The first case we approach is the website Unstraight Museum where we bring to the surface the ways in which its digital collection creates a collective memory, makes LGBTQI experiences visible and queer the official heritage. Our second case is the Museum of World Culture’s exhibition Playground. Here we bring the attention to the ways in which curatorial themes such as love and family invite straight people to identify with unstraight experiences. Our last case is activists’ blogs at the web platform Tumblr, which we here view as an archive, waiting to be explored by cultural historians. For now it is temporary and ephemeral, in two respects. Firstly, the flows are constantly updated and thereby changing. Secondly, there is no guarantee that posts and accounts will be saved for the future.*

Keywords: museums, LGBTQI, archiving, queer, ephemeral, unstraight, Tumblr.

Museer och andra kulturella offentliga arenor för minne, identitet och kulturarv strävar i allt ökande grad mot att bli mer socialt engagerade och inkluderande.¹ I anglosaxiska länder som Storbritannien, Australien och USA utvecklas nya former för utställningar, insamlingar och samarbeten för att institutionerna i publikarbete och samlingar ska representera etnisk och social olikhet. I Sverige, där det istället har funnits en historia av att betona jämlikhet

och kulturell homogenitet, ser situationen annorlunda ut. Även om delaktighet har varit på den kulturpolitiska agendan under decennier har det tagit tid att få frågor om kön, genus och sexualitet att slå igenom på museerna (Genus på museer 2003, Aronsson & Meurling 2005, Grahn 2006, 2007).

De senaste åren har genusintegrationen accelererat genom en rad projekt (Hauptman & Näversköld 2014). Då har det även skett

en ökad inkludering av LHBQTQI-perspektiv i utställningar, publikarbete och samlingshantering, även om det är långt kvar till att frågorna är inflytade i den dagliga verksamheten på museerna (Museerna och hbtq 2014). Detta sker samtidigt som sociala medier och digitala samlingar i allt högre utsträckning betraktas som verktyg för såväl tillgängliggörande av de fysiska samlingarna som för dokumentation av samtidsfenomen (jfr Fernstål, Kolker & Svanberg 2014, Hauptman & Näversköld 2014). Med digitaliseringen skapar både LHBQTQI-grupper och museerna nya sammanhang där digitala representationer, bevarandepraktiker och opinionsbildning kring inkludering möts.

I den här artikeln vill vi undersöka mötet mellan de subkulturella grupper som tillsammans utgör LHBQTQI-kollektivet och museer genom tre nedslag som relateras till queer-teoretiska perspektiv på identitet, synlighet, minne och arkivering. Artikelns slutdiskussion lyfter fram och diskuterar hur de tre nedslagen kan ses i förhållande till kollektivt minne, pedagogik och aktivism när LHBQTQI söker inträde och ska beredas plats på kulturella institutioner och i en digital offentlighet. De nedslag vi valt är webbplatsen Unstraight Museum, Världskulturmuseets utställning *Playground* och aktivistiska flöden på bloggplattformen Tumblr.

MELLAN OSYNLIGHET OCH NEGATIV NÄRVARO

Kulturarv formas i sociala och materiella urvalsprocesser där samtida och historiska fenomen sparas till eftervärlden. Det är en aktiv process i vilken ordnande, kategoriserande och förtecknande är centralt, vilket inte minst blir tydligt i offentliga arkiv och museers samlingar (jfr Harrison 2013). Eftersom samkönade be-

gär och sexuella praktiker utanför tvåkönsnormen länge varit olagliga kännetecknas de å ena sidan av osynlighet och frånvaro i museernas samlingar och utställningar (Sandell & Frost 2010), och å andra sidan av vad Michel Foucault har beskrivit som en negativ närvaro i de officiella arkiven (Danbolt 2013:70). Spåren av dessa begär har kategoriserats som brott eller avvikande sjukdom. Detta har gjort att historiker har kunnat beskriva och analysera samhällets exkluderingspraktiker, men att vardagliga erfarenheter av såväl kärlek som förtryck inte sparats till eftervärlden (Danbolt 2013:71). När sexualiteter utanför tvåkönsnormen trätt in i offentligheten börjar också initiativ tas att dokumentera och visa fram deras historier. För vissa av de grupper som är del av vad som idag definieras som ett brett LHBQTQI-spektrum blir det viktigt att ha en historia, både för gemenskapen inom gruppen och för gruppens legitimitet och erkännande i samhället. Men det hörs också queerteoretiskt grundade argument mot sådant identitetsarbete.

QUEERA ARKIV OCH AMBIVALENTA BEGÄR

Förkortningen LHBQTQI står för lesbiska, homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersexuella. Grupperna bakom förkortningarna skiljer sig åt i fråga om synlighet, osynlighet och makt inom LHBQTQI-kollektivet och i samhället. Homofobi, diskriminering och hatbrott är reella hot mot alla grupperna, men samtidigt har det under de senaste decennierna blivit lättare för några av dem att ta plats i offentligheten. Vita homosexuella män, som lever liv som efterliknar heterosexuellas med romantisk tvåsamhet i legaliserade äktenskap, har till exempel större acceptans i majoritetssamhället än till exempel bisexuella och intersexuella. Det finns också skillnader mellan,

å ena sidan, gay- och lesbiska aktivister som formerar sig och träder fram med utgångspunkt i dessa identiteter och, å andra sidan, de som betecknar sig som queer för att uttrycka och praktisera motstånd mot just sådana kategoriseringar och identitetsmarkörer (jfr Duggan 2003:50–51, Rydström 2013).

Inom detta spektrum finns alltså en skillnad i vad vi kan kalla de identitetspolitiska ambitionerna. Som Sara Edenheim, genusvetare och historiker, skriver är queera begär ambivalenta till synlighet och erkännande (Edenheim 2014:47). Detta delar de med vad sociologen Jens Rydström kallar ”olydiga sexualiteter” som bisexualitet, polyamori och sadomasochism (Rydström 2011). Det finns inte någon enighet inom LHBTQI-kollektivet om att inkludering i det officiella kulturarvet är något bra. Tveksamheten handlar inte bara om synlighet och erkännande, utan också om arkivering, kategorisering och därmed den bestämning av identitet som detta innefattar.

Konsthistorikern och queerteoretikern Mathias Danbolt föreslår att formandet av queera arkiv och queerandet av befintliga arkiv hamnar i ”a queer paradoxology of archives”, som bland annat handlar om å ena sidan en vilja att definiera och kategorisera, och å andra sidan en strävan efter att låta queer vara rörligt (Danbolt 2013:114–115). Queerteoretikern Judith Jack Halberstam och genusforskaren Ann Cvetkovich har, med olika utgångspunkter, hävdat att de lesbiska och queera erfarenheter som kommer till uttryck i och kring musik, subkulturer, filmer, performances, memoarer, romaner, muntlig historia och etnografiska skildringar i bred mening kan förstås i termer av arkiv. Båda beskriver praktiker av annan karaktär än de offentliga arkiven och deras dokument med saklig information (Danbolt 2013:79, Edenheim 2014). ”Arkiv” blir här på

en och samma gång en tankefigur, ett ideal och en empirisk kategori:

[...] the notion of the archive has to extend beyond the image of a place to collect material or hold documents, and it has to become a floating signifier for the kind of lives implied by the remnants of shows, clubs, events, and meetings. The archive is not simply a repository; it is also a theory of cultural relevance, a construction of collective memory, and a complex record of queer activity (Halberstam 2005:169–170).

Halberstams queera arkiv handlar inte om att komplettera de arkiv och samlingar som redan finns, utan om att skapa egna former och sammanhang för erinring, sammanhang som över tid kan få kulturhistoriska tolkningar. Det samma gäller för Ann Cvetkovichs ”känslornas arkiv”. ”Känslornas arkiv” utgörs av efemärt material, som inte fått en självklar plats i offentliga arkiv eftersom de dels är för flyktiga för att kunna sparas, dels minner om lätt förgängliga känslor. Att ”arkivera” detta innefattar här mer än att spara för eftervärlden. Det innebär att uttrycka och samlas kring traumatiska erfarenheter och använda dem som en politisk kraft i aktivism. Det efemära uttrycker den ilska, skam, sorg, solidaritet, humor och motstånd som erfarits i skuggan av AIDS, incest och smärtsamma erfarenheter av sexualitet och begär (Cvetkovich 2003).

Sara Edenheim menar å ena sidan att queera arkiv och känslornas arkiv inte kan förstås som något till arten väsensskilt från institutionella minnessamlingar (Edenheim 2014:43). Vardagserfarenheter och efemärt material från de breda folklagren har redan en plats i museernas kulturhistoriska och etnografiska samlingar. Å andra sidan reser Edenheim frågan om det ens är möjligt att tänka sig queera arkiv och minnessamlingar. Kulturarvsskapande institu-

- 6 tioner som arkiv och museer grundas på en vilja att bevara utvalda delar av samtiden för eftervärlden. Detta kan förstås som en heterosexuell reproduktionslogik. Ansluter man sig till den stödjer man och reproducerar även reproduktionen av den rådande sociala ordningen, medan det queera och efemära till sin natur är flytande, menar Edenheim:

It seems, then, that the call for a queer archive wants to expand the ephemeral for those who were not there to take part in it, that is for future generations. This strange colonialization of the ephemeral prevents the ephemeral from being what it is: momentary, short-lived, fleeting, always already dying. In other words, there is perhaps a rescue mission implied in the archive of feelings that results in a running away from the finitude promised by the death drive (Edenheim 2014:49).

Edenheim använder den psykoanalytiska termen *death drive* i enlighet med queerteo-

Fig. 1. "Queers for hyresrätt (Swedish) / Queers for the right for renting apartments. History of the object: The slogan! Reason for adding: Uncertain. Found in archeological diggings in activist Kafé 44 in Stockholm, Sweden." <http://www.unstraight.org>

retikern Lee Edelman. Den syftar då inte på dödslängtan utan på motsatsen till den mekanistiska längtan efter repetition, reproduktion och vidareföring till kommande generationer som är inskriven i heteronormativitet. Queer, menar Edelman, låter sig inte förenas med vidareföring till kommande generationer utan står istället för möjligheten att påminna människan om frånvaron av kontinuitet (jfr Danbolt 2013:102–103). Queera erfarenheter, skriver Edenheim, kanske finner sitt bästa uttryck i en artikulation av frånvaro (2014:50).

De här tankarna om queera arkiv har också relevans för museernas arbete med att inkludera LHBQTQI i det kulturarv de formar, vilket vi vill diskutera utifrån de tre nedslag som nu följer.

UNSTRAIGHT MUSEUM

Unstraight Museum är en ideell förening som initierades och drivs av aktivister på svenska museer i syfte att synliggöra LHBQTQI-erfarenheter inom den officiella kulturarvssfären.² Föreningen har ingen fysisk, analog hemvist utan verkar på en webbplats där de som vill kan bidra till en digital insamling av berättelser och bilder av föremål. Samlingen inkluderar även bilder av föremål från museisamlingar som kan tolkas som unstraighta, det vill säga som uttryck för sexuella praktiker eller orienteringar som inte är i linje med heterosexuella begär och som i bred mening kan förstås som queera (jfr Ahmed 2006).

När föreningen väljer namnet "museum" för sin samling är avsikten att väcka associationer till den kulturella betydelse som tillskrivs den institutionella formen och den kunskap som skapas där. På museer samlas ett urval av föremål, bilder och berättelser som representerar personer, händelser eller skeenden som tillskrivs betydelse för ett samhälles utveckling.

Fig. 2. "Our Weddingrings. History of the object: 2008/07/26 we registred our partnership after 14 years of living together. A man we know held the ceremony and a lot of friends and family joined our happiness. Reason for adding: As older we realise that it was never in our young minds to be wedding a woman. In the end it acually happend and we are very happy about our rings. Just look at them!"
<http://www.unstraight.org>

Museer som nu digitaliserar sina samlingar för att göra dem tillgängliga flyttar över sin auktoritet till den digitala sfären och räknar med att de kulturella mekanismer som tillskriver deras samlingar värde gäller också där (jfr Cameron 2007). Digitala representationer kan till och med öka det symboliska värdet av den analoga förlagan (Latour & Lowe 2010).

I presentationen av webbplatsens tillkomst gör Unstraight Museum en poäng av att detta är en kollektivt växande minnesbank där vad som ska ingå bestäms inom LHBTQI-kollektivet självt. Unstraight Museum länkar sedan in de etablerade kulturarvsinstitutionerna dels genom att initiera projektbaserade samarbeten kring insamlingar och utställningar, dels genom att koppla ihop den egna samlingen med det officiella kulturarvet genom att posterna är sökbara i kulturdatabaserna Europeana och Kringla via det svenska Riksantikvarieämbetets databas K-samsök.³

Posterna i Unstraight Museums samling presenteras tjugo stycken per webbsida genom en klickbar bild. Klicket tar besökaren vidare till en berättelse om föremålet på bilden och en förklaring till varför uppgiftslämnaren valt att lämna in det. Två huvudsakliga motiv kan urskiljas. Det ena handlar om att berätta om någon av grupperna i LHBTQI-spektrumets historia, till exempel lesbiska eller transpersoner. Föremål som knyts till det här motivet är foton, pamfletter, tidningsartiklar, affischer och andra trycksaker från möten eller interventioner i det offentliga rummet. (Fig. 1.)

Det andra huvudsakliga motivet är att berätta om en relation, hur två människor funnit varandra eller hur föräldrar reagerat när någon kommit ut som homosexuell. Föremålen som laddas utifrån dessa motiv kan vara ringar, armband, halsband eller nyckelkedjor. (Fig. 2.) Kring just dessa föremål finns en särskild symbolik. Den är tydligast i relation till ringarna som generellt utgör en stark kulturell representation av tvåsam, romantisk kärlek med samhälleligt godkännande. Nycklar, armband och halsband kan i det här sammanhanget associeras med liknande betydelser, men de saknar den institutionella inramningen och samhälleliga legitimitet som en ring har.

Unstraight Museums samling är ännu så länge inte särskilt omfattande men den rymmer ett spektrum av erfarenheter. En serie poster visar exempelvis bilder från möten mellan transvestiter på 1960-talet, en annan visar bilder av lesbisk och feministisk aktivism på 1980-talet. Sådana samlingar inom samlingen kan komma från privatpersoner som vill dela med sig av sina minnen. (Fig. 3.)

Många föremål och berättelser härrör från festivaler i Zagreb, Tirana eller S:t Petersburg, platser där Unstraight Museum också drivit projekt. Berättelsernas språk varierar mellan till exempel svenska, ryska och engelska. En

Fig. 3. "Transmiddag på Grand Hotel. History of the object: 1967 åter svenska Klubb Transvestia middag med transor från Le Carroussel de Paris på hotell Strands restaurang i Stockholm. Det är den 19 maj och vårlämnningarna glänser med franska finess. Till vänster på bilden sitter fransyskan Carole och till höger en medlem ur svenska Transvestia. Viva la trance! Reason for adding: Jag vill dela med mig av historien." <http://www.unstraight.org/detail/?searched=1&objectId=35>

grupp poster kommer från projektet *Stockholm Unstraight* som syftade till att visa fram platser som har eller har haft betydelse för dem som definierar sig som unstraighta i Stockholm. Blandningen av erfarenheter från Sverige, Ryssland, Vietnam med flera länder ger både spännvidd och möjligheter att jämföra mellan olika kulturella, sociala och politiska sammanhang. Unstraight Museum bryter på så sätt den ram av nationell offentlig kultur som vanligtvis avgränsar museet som institution.

Det stora flertalet berättelser är positiva. De handlar om kärlek och vänskap. Men det finns också berättelser om sjukdom, förtryck och ut-

anförskap. Flera av dem har samlats in i Vietnam i samband med projektet *Unstraight Perspectives* i samarbete med UNESCO, Svenska Institutet och aktivistorganisationer. I den här gruppen finns en bild av de föremål som personen Mein lämnat efter sig: en ryggsäck, några trycksaker och en namnlapp. Följande motive- ring anges av dem som lämnat in sakerna:

These stuffs belonged to Mein (1986–2012), a gay man in Hanoi. Mein collected and contributed many items for the exhibition. After he passed away, his family sent them to CCIHP. Mein was forced into prostitution when he was really young, and

then infected by HIV. Mein was sexually abused, harassed or discriminated for many reasons, sometimes because he has HIV, used to be a sex worker, or for being a homosexual. He was even discriminated by the gay community. When Mein knew he was infected by HIV, he realized that he should do something to help other people after been through a depressing period on his own. He participated in many activities of civil society organizations, which involved communication, and consultancy activities about HIV for homosexual men and male sex workers. Being very open about his sexual identity and HIV condition, Mein hoped that his story could help people who experience what he's been through.⁴

Motiveringen kan tolkas som en berättelse om hur en individ ändrar en situation av förtryck och utanförskap till solidariskt aktörskap. Den kan förstås i linje med Cvetkovichs argument att de känslor av sorg som följer av AIDS kan vändas till aktivism (2003:160–165). I Unstraight Museums samling hamnar Meins livsberättelse intill såväl konst och serietidningar, som minner om kollektiv kamp, som vardagliga föremål som hjärtan och små burkar, som andas vänskap och romantik. Sedda tillsammans ger platserna, berättelserna och det efemära materialet en politisk kontext till vänskap och romantiska relationer.

En mindre del av materialet i Unstraight Museums samling består av återpublicerade poster från museers digitala samlingar. Här ingår till exempel digitala återgivningar av föremål från Livrustkammaren, som "kung Kristinas" kröningsmantel och gevär från 1600-talet.⁵ Där finns även en bild från Historiska museet av två skelett i en grav. Motivet för att länka in bilden anges vara att de två män som begravts tillsammans kan ha haft en samkönad relation.⁶ Som i fallet med Kristinas tillhörigheter tolkas här de historiska föremålen utifrån vår samtids

Fig. 4. "Kung Kristinas kröningsmantel. History of the object: Drottning Kristina var en person som ständigt bröt mot normer, både som regent och som kvinna. Hon utmanade – och utmanar – den heterosexuella normen om att de enda positionerna som står oss till buds är en man och en kvinna. Kristina utmanar föreställningen om att dessa positioner står i motsats till varandra både kroppsligt och beteendemässigt. Hennes gåtfullhet har tillåtit andra att konstruera en mängd sexuella identiteter åt henne: transsexuell, lesbisk, bisexuell, heterosexuell eller kysk? Idag är Kristina en ikon bland många lesbiska och transpersoner genom hennes brott mot rådande genusnormer. Reason for adding: "Nu är Kristina krönter konung..." utropade härölden vid den praktfulla kröningen i Storkyrkan i Stockholm 1650. Kröningsceremonin bekräftade Kristinas manliga auktoritet och ställning som regent av Guds nåde. Genom manligt genus fick hon kunglig status. I Sverige rådde manlig tronföljd, men om en manlig arvinge saknades kunde en kvinna ärvva tronen. Det komplicerades av att kvinnan enligt lag var underordnad mannen. För att förklara detta användes idén om drottningens två kroppar, en politisk manlig och en fysisk kvinnlig kropp. Detta "the making of a King" krävde en mängd dyrbar rekvisita som till stor del beställdes från Frankrike. Förberedelserna inför Kristinas kröning tog flera år. Hennes symbolladdade, purpurfärgade kröningsmantel av silkesammet har sparats i Livrustkammaren. Ursprungligen var den dekorerad med 764,5 guldbroderade kronor och besatt med hermelin. Kronorna, liksom pärlorna på den guldbroderade bården, sprättades bort på 1700-talet. Idag återstår bara skuggorna i sammeten." Rights: Creative Commons – Attribution-Share Alike <http://www.unstraight.org>

10 kritik av heteronormen. Unstraight Museum och dess användare gör här bruk av de möjligheter att cirkulera omtolkningar av museiföremål som uppstår när digitala versioner av dem blir tillgängliga. När digitaliserade museiföremål träder in i en vidare offentlig sfär kan de användas för aktivism och opinions-skapande (Cameron 2009, Cameron & Kelly 2010). (Fig. 4.)

Poster som dessa bidrar till att queera det officiella kulturarvet genom att omformulera berättelser och benämningar av föremål ur museernas samlingar. Unstraight Museum bidrar också till att queera det offentliga kulturarvet genom att länka in efemära spår av erfarenheter som i bred mening kan förstås som unstraighta i digitala kulturarvsdatabaser. Därmed bevaras det efemära, i form av både romantik och aktivism, inför framtiden genom digitala representationer.

Kategorisering och klassifikation är några av de största utmaningarna när museer och andra kulturarvsinstitutioner ordnar sina samlingar, både analogt och digitalt. De är av avgörande betydelse för hur tillgängliga samlingarna blir för den som vill söka i dem. Den ordnande principen för Unstraight Museums samling ger intryck av att vara tillfället för uppladdning tillsammans med insamlingskontexten, det vill säga att de senast inlagda bilderna hamnar på samlingens första sida. Det skiljer Unstraight Museums samling från såväl museisamlingar som offentliga arkiv. Dessa är såväl analogt som digitalt ordnade och sökbara efter klassifikation/ämnesord men också utifrån sakord, typ, fyndort, insamlingskontext, material, datering, accessionsdatum med mera. Under våren 2016 tillfördes ett filter på Unstraight Museum som gör det möjligt att titta på samlingen med utgångspunkt från ett antal nyckelord. En del av nyckelorden är sexuella identitetskategorier som lesbisk, gay, bisexuell, transgender,

intersexuell, queer och asexuell. Andra nyckelord är platser, projekt, personliga berättelser, personliga föremål, aktivism, kärlek, konst och musik samt händelser.⁷ Den förstnämnda kategorin av nyckelord svarar mot olika grupper och sexuella orienteringar inom LHBTQI-spektrumet. Dessa identitetsmarkörer blir som ett slags klassifikationssystem för att skapa ordning i den växande samlingen. Den andra kategorin av nyckelord skär istället tvärs över de identitetspolitiska kategorierna.

UTSTÄLLNINGEN *PLAYGROUND*

Unstraight Perspectives var ett projekt som drevs av Unstraight Museum tillsammans med en rad svenska museer 2014–2015. Det syftade till att samla in berättelser till Unstraight Museums samling och till att producera utställningar efter varje partners specifika förutsättningar.⁸ Ett resultat av projektet var utställningen *Playground* på Världskulturmuseet, som pågick från våren 2015 till augusti 2016 och som hösten 2016 flyttades till Etnografiska museet i Stockholm.

Utställningen i Göteborg bestod av tre delar. En del handlade om kön och homo-, bi- och transsexualitet i Vietnam, med nya insamlade berättelser som visades tillsammans med föremål ur Världskulturmuseets samling. En del innehöll berättelser och föremål från *Westpride 2014*, insamlade av studenter på Internationell Kulturprojektledning vid Kulturverkstan Göteborg. Till den svenska delen av utställningen hörde också en normscen, där besökaren med hjälp av attribut och kläder kunde leka med och iscensätta olika identiteter, samt andra interaktiva installationer.

De vietnamesiska och svenska delarna av utställningen hade olika karaktär. Medan den vietnamesiska delen lyfte fram sambandet mellan föränderliga normer och förhållnings-

Fig. 5. Översiktsbild från Playground på Världskulturmuseet i Göteborg med kroppsmontern i blickfånget.
Fotograf: Ina Marie Winther Ashaug, Världskulturmuseet.

sätt till kön och sexualitet på samhällelig nivå, lade sig den svenska delen av utställningen mycket närmare en föreställning om att normer är kopplade till individuella val.

Utställningen beskrevs som "normkreativ". Innebörden förklarades i ett manifest, publicerat i utställningen och med Världskulturmuseet som avsändare:

Vi vill att normer som begränsar, förtrycker och diskriminerar uppmärksammas och diskuteras.

Vi vill ersätta kränkande normer med mer inkluderande, öppna och hänsynsfulla normer.

Vi vill visa att tillsammans kan vi faktiskt förändra normer och skapa bättre förutsättningar för mänskliga relationer.

Vi vill helt enkelt vara normkreativa.⁹

Vilka normer det rörde sig om skrevs fram i andra texter på utställningsväggarna. Det handlade om föreställningen om två varandra uteslutande kön, förväntningar på kropp och utseende samt idén om att en person endast attraheras av det motsatta könet. Ord som tvåkönsnormen, könsnormer, heteronormen, heterosexuell, homosexuell, transperson, könsidentitet, intersexualism, queer, bisexuell med flera förklarades i ordlistor på väggarna. Det samtidigt lekfulla och pedagogiska anslaget kan förstås utifrån att barn och ungdomar var två av utställningens viktigaste målgrupper. Till utställningen fanns skolprogram för olika åldrar, med anknytning till skolans värdegrund.¹⁰

Sex montrar med föremål och berättelser från namngivna personer var centralt placerade i den svenska delen av utställningen.¹¹ Varje monter hade ett tema: färg, kropp, språk, kärlek, status och familj.¹² I montrarna personifierades och exemplifierades de ord som förklarades på väggarna, men utställningen tog inte bara upp normer kring LHBTQI. I kroppsmontern

fanns till exempel flera berättelser om att inte passa in i en förväntad mall av kvinnlighet, att inte vilja anpassa sig till normen med långt hår eller att inte kunna passa in i smalhetsidealet. Bland föremålen finns en flaska T-röd, en rakhyvel och en BH. (Fig. 5.)

Status kopplades i en textpanel bland annat till det anseende som kan ges till eller förloras av någon som bryter mot tvåkönsnormen. Statusmontern berörde utanförskap. Där fanns, tillsammans med en remiss till ett konsutredningsteam, en berättelse från Ellen Stefan där hen beskriver sig som en "kropp och en person som inte kan förstås i termer av man eller kvinna". Där fanns också Andreyas kjol tillsammans med texten "jag känner mig ibland mer maskulin, ibland mer feminin, ibland något helt annat, beroende på situation och dagsform", liksom Johans och Marks berättelser om att växa upp utanför normerna med Aspergers syndrom och homosexualitet.¹³ Den interaktiva delen av utställningen, som behandlade statusmatemat, uppmuntrade besökarna att balansera på en målad linje.

I kärleksmontern fanns sammanlagt fyra berättelser med tillhörande föremål eller bilder. En av berättelserna handlade om Mats och Petters upplevelse av hur en bild av dem mottagits på Facebook. Bilden, som tillsammans med ifrågasättande kommentarer, visas i montern föreställer paret i solnedgång.¹⁴ Det andra föremålet i kärleksmontern var en så kallad Babinskis nål. Den tillhörande berättelsen handlade om diskriminering av homosexuella inom sjukvården, men skrev också in den samkönade relationen i en idealbild om livslång kärlek och gemensam ålderdom. Ett tredje föremål var Johans tröja med ett citat från musikern Håkan Hellström: *Ta mig till kärlek*. (Fig. 6.)

Även i Johans berättelse pekades tvåsamheten ut som ett efterlängtat ideal:

Fig. 6. Johans T-shirt, i utställningen Playground. Fotograf: Ina Marie Winther Ashaug, Världskulturmuseet.

Jag kan nästan bara bli gladare och gladare för varje dag som går att jag är bög och lever med en bög i Göteborg 2014, i vårt lilla radhus. Jag har slutat grubbla över homosexualiteten och jag lever inte i en homosexuell relation. Jag lever i en relation med en annan bög, två bögar som lever tillsammans.¹⁵

Det fjärde och sista föremålet var en pin (nålmärke) där hjärtat och evighetstecknet har kombinerats till en symbol för polyamori. Polyamori är ett begrepp för flersamma relationer, alltså relationer som involverar mer än två personer. Nålmärket hade lämnats in av Emma och hennes berättelse handlade om varför hon har valt att leva polyamoröst och hur flersamma relationer kan fungera i praktiken.¹⁶

Familjemontern inkluderade tre föremål. Ett är vad Carl kallar för en heteronormativ bröllopsbok. Det andra är Elins T-shirt med

trycket *Do epic shit* tillsammans med en text om att leva i en tvåsam olikkönad relation utan att vilja ha barn. Till sist fanns en syltburk som Rakel säljer för att samla in pengar. Rakel beskriver sig själv som ett regnbågsbarn, född i en regnbågsfamilj:

Jag har 3 pappor och 2 mammor. Mina mammor är gifta och 2 av mina pappor också, den tredje utav papporna är pappa till min lilla syster. Jag har en syster och en bror. Jag är mellansyster. Jag bor hos mina mammor. Mina pappor har en hund som jag räknar som min hund. Jag är mellansyster, det är bra. Jag tycker att det är jätte bra att vara regnbågsbarn för att det är en jätte härlig känsla att känna att man har många. För mig är En familj en grupp människor, eller djur, två eller flera som håller ihop. I en familj skall man inte behöva känna sig ensam eller oälskad, för då blir man ledsen. I min familj

14 känner jag mig älskad, det är bra! Det där med biologisk mamma eller syskon tycker jag är onödigt att pratat om.¹⁷

Gemensamt för alla de berättelser som tematiserats som kärlek eller familj, utom Emmas om polyamori, är att de på olika sätt förhåller sig till tvåsamheten som samlevnadsform. Även Rakels stora regnbågsfamilj är ju uppbyggd kring föräldrapar.

I den svenska delen av *Playground* var LHBTQI-spektrumets egna kategorier underordnade generella teman som till exempel kärlek och familj. Det fanns också berättelser om att förhålla sig till heteronormen i en vidare mening än LHBTQI. När erfarenheter av utanförskap, samkönade erfarenheter och begär på så sätt bäddas in det igenkännbara minskar risken för exotisering. Istället kan empati, acceptans och respekt väckas (jfr Sandell 2002:14–15). För besökare som identifierar sig som heterosexuella kan normbrytandet och den samkönade relationen bjuda in till identifiering med personerna som lämnat berättelser och föremål. Det draget i *Playground* stöds av att utställningen är uppbyggd kring berättelser som fokuserar på de privata valen och på kroppen, snarare än sociala, ekonomiska och politiska förutsättningar. Normer görs till något som besökaren kan förhålla sig kreativt eller lekfullt till. Varken den kamp som lett till att samkönade relationer är synliga i offentligheten eller den aktivism som nu pågår inom delar av LHBTQI innefattades i den svenska delen av utställningen.

Kärlek- och familjemontrarna speglade istället ett samhälle där samkönade relationer, samtidigt som de kan definieras som normkreativa, ges plats i offentligheten och har stöd i lagstiftning och socialpolitik genom rätten till registrerat partnerskap, äktenskap, rätt till adoption och erkännande av föräldraskap.

Detta visar vad som kommit ut av decennier av aktivism och politisk kamp. Jens Rydström föreslår att när det väl hade skapats en politisk majoritet för samkönade äktenskap, vilket skedde i samspel med ett gradvist erkännande i medier och det offentliga rummet, bidrog välfärdsstatens normaliserande kraft till att majoriteten accepterade samkönade relationer. Det motstånd som fanns mot äktenskap, till exempel bland radikala lesbiska feminister under 1970- och 80-talen, har försvunnit över tid (Rydström 2013:16). Detta är mera levande i till exempel USA där genusforskarna och samtidshistorikerna Susan Stryker och Lisa Duggan har skrivit om homonormativitet, respektive den nya homonormativiteten. Med utgångspunkt i Duggans teori om den nya homonormativiteten kan det könsneutrala äktenskapet ses som en eftergift till det heteronormativa samhället, som ett sätt att städsla den upproriska rörelsen och göra den rumsren. Äktenskapet kan ge en villkorad assimilation till heteronormativa livsprinciper med giftermål och barn i trygga miljöer snarare än dekadens och motstånd (Duggan 2003). Genom att efterlikna en heterosexuell livsstil och därmed passera i majoritetssamhället skapas en maktposition för framför allt vita homosexuella män, en grupp under h:et i LHBTQI, som i sin tur har sina egna subkulturella grupperingar. Risken är att andra grupper som transpersoner och bisexuella negligeras (Stryker 2008).

TUMBLR – ETT FLYKTIKT ARKIV

I takt med att samkönade relationer letat sig in i mainstreamkulturen har de som utövar ”olydiga sexualiteter”, som överskrider homonormer, distinktioner och förgivettagen sexualitet, börjat använda sociala medier för aktivistisk kamp. Till exempel har bloggplattformen Tumblr använts av radikala queera, transiden-

tifierade och asexuella grupper. Aktivismen tar här plats i ett sammanhang som till stora delar används för fan-kultur, det vill säga skapandet av intressegrupperingar kring tv-serier, musik, mode och annan populärkultur, men också konst, kreativitet och kulturarv. År 2013 köptes Tumblr av det globala medieföretaget Yahoo och vid övertagandet uttryckte användare en oro för att plattformen skulle bli mindre tillåtnande för såväl aktivism som upphovsrättsbrott (Fink & Miller 2014, Renninger 2015).

Tumblr består av ständigt uppdaterade bloggar som användaren följer utifrån intresse. En blogg kan enklast beskrivas som ett antal poster som användaren skrollar sig genom. Det brukar vanligtvis vara en blandning av text, bild och rörliga bilder. I aktivistiska bloggar blandas sexuella och vardagliga uttryck i olika genrer som selfies, konst och populärkultur. Ibland delas material av erotisk och pornografisk karaktär som kan ses som ostädade och oanständiga (kallade *Not Safe For Work*). Här finns också bloggar med bilder av ovanliga eller stigmatiserade kroppar med till exempel kvinnliga bröst och manliga genitalier (Fink & Miller 2014). Det finns bloggar som *Transgender Teen Survival Guide* där aktivister svarar på frågor och ger stöd till unga transpersoner, medan andra utövar aktivism med utgångspunkt i begreppet homonormativitet (*Homonorma-what?* och *The Struggle is Real: Homonormativity*).¹⁸ Samtidigt som vissa bloggar samlar en specifik sexuell orientering gör Tumblrs algoritmer att olika bloggar ständigt flätas in i varandra:

This format blends together sexual images that otherwise lack commonalities because they range from modest to hardcore, schoolgirls to bears, professional to cameraphone, vampire to vanilla, sentimental to humorous, long shots to close ups, male to female, and beyond. Such a format also

resists categorizing postings by only one rubric, such as gender or transgender per se (Fink & Miller 2014:622).

Medieforskarna Marty Fink och Quinn Miller konstaterar därför att:

The website becomes a laboratory for erotic experimentation, a canvas for the collective depiction of trans desires, and a living archive of sexual attraction (Fink & Miller 2014:624).

Tumblr kan på det här viset förstås som ett tillfälligt arkiv för det efemära i minst två avseenden. Flödena uppdateras ständigt med nya inlägg som cirkulerar enligt de algoritmer som stödjer plattformen. För den som följer flera konton virvlar nytt material från olika flöden förbi dagligen. Uppladdat material lagras och är sökbart men eftersom plattformen drivs av kommersiella aktörer finns inga garantier för att bloggar och konton sparas för framtiden. De sociala medierna vilar på kommersiell grund och ägs av multinationella företag som kan ta sig rätten att ändra förutsättningarna för kommunikation, lagring och sökbarhet (Fink & Miller 2014, Renninger 2015).

Medieforskaren Bruce Renninger har beskrivit Tumblr som en motoffentlighet. Motoffentligheter formas av underordnade grupper (Warner 2002:56). De upprätthålls genom kommunikation och saknar ofta institutionellt och materiellt stöd. De är därför både sårbara och flytande (Berlant & Warner 2002). Motoffentligheterna fyller enligt den politiska teoretikern Nancy Fraser två funktioner:

On the one hand, they function as spaces of withdrawal and regroupment; on the other hand, they also function as bases and training grounds for agitational activities directed toward wider publics (Fraser 1990, cit. i Renninger 2014:1516).

- 16 Det är i dialektiken mellan avgränsandet och viljan till det publika som motoffentligheternas emancipatoriska potential finns skriver Fraser (1990). Motoffentligheter, likt dem som skapas på Tumblrs aktivistiska flöden, omges av separatistiska regler och förbehåll och möjliggör därför den kritiska, radikala motståndssposition som föregår ett eventuellt inträdande i den breda offentligheten.

SAMLA, ORDNA OCH VISA – EN UPPSUMMERING

Den här artikeln har resonerat kring tre exempel där LHBQTQI-erfarenheter samlas, ordnas och förevisas, det vill säga i bred mening ”arkiveras”. Inom LHBQTQI-spektrumet fyller kategoriseringar som lesbisk, trans, bisexuell och intersexuell identitetspolitiska funktioner. De används för att skapa kontroll över och mejsla fram den egna identiteten; för att skapa tillhörighet inom den egna gruppen gentemot andra grupper inom spektrumet, men också för att agera för politiskt för rättigheter och synlighet i det större samhället. I sin mest radikala form innebär queer ett motstånd mot kategorier och till vad Lee Edelman kallar reproduktiv futurism (Edelman 2004). Med Sara Edenheim (2014) kan arkivering och musealisering förstås som en kolonialisering av det efemära. Med det perspektivet finns i namnet Unstraight Museum en inbyggd paradox. Museiväsendets vilja att ordna och kategorisera utvalda föremål och erfarenheter för att bevara dem inför framtiden, kan förstås som *straight*, det går emot queera begär, praktiker och teorier som bejaktar flyktighet och det obestämbara. I Unstraight Museums samling, där minnen knyts till fysiska objekt som ringar, klädesplagg, platser, publikationer och så vidare, fixeras det efemära som med Edenheims ord är ”momentary, short-lived, fleeting, always

already dying” (2014:49). Genom att hävda relevansen i att på detta vis samla och inkludera det efemära i det offentliga kulturarvet står Unstraight Museum för det icke-heteronormativa, snarare än för det queera i dess snävtare radikala mening. Det övergripande intrycket är att samlingen uttrycker en vilja att skapa ett kollektivt minne för alla grupperna inom LHBQTQI-spektrumet med utgångspunkt i digitala representationer av föremål, berättelser och material som kan kategoriseras som efemärt och som erinrar om såväl romantik som aktivism.

Utställningen *Playground* delar Unstraight Museums vilja att synliggöra och inkludera LHBQTQI-erfarenheter. Utställningen har därtill pedagogiska ambitioner. Identitetskategorier blir i utställningen förklarade, men också underordnade generella teman som färg, kropp, språk, kärlek, status och familj. Tematiska grupperingar av föremål är vanligt i samtida utställningar. De har blivit ett sätt att fixera betydelser i relation till en övergripande berättelse, och samma tillvägagångssätt förespråkas också för ledsaga besökare in i digitala samlingar (Fernstål 2014:95–96). Det är en form av redigering eller omhändertagande av erfarenheter med en specifik publik i åtagande. I *Playgrounds* fall är det barn och ungdomar, men också majoritetssamhället i vidare mening. En konsekvens av tematiseringarna blir att *Playground* har en tendens att betona de egna valen och att gestalta berättelser om kärlek i igenkännbara mönster som tycks hämta ur den heteronormativa traditionen.

Tumblr är varken ett sammanhang för att synliggöra LHBQTQI-erfarenheter i majoritetssamhället eller för pedagogik. Här finns utrymme för att visa de olydiga och ”avvikande” kropparna som på Unstraight Museum och i utställningen *Playground* till viss del representeras med begrepp, ord och föremål. Det

finns inom LHBTQI en spänning mellan assimilation i majoritetssamhället och separatism (Cvetkovich 2003:245), och vissa grupper vill inte synas på museer med motiveringen att museerna är en del av det samhälle som diskriminerar och förtrycker dem (jfr Young 2002, Stevens, Flinn & Shephard 2010). Det är till exempel inte självklart att transsexuella vill visa sina kroppar på museer. På Tumblr kan aktivistiska grupperingar däremot experimentera med sexualitet och begär i ett pågående nu, där ambitionerna inte är att i första hand spara något inför framtiden. Tumblrs brokiga och odisciplinerade aktivistiska bloggar kan därför förstås som ett queert arkiv, som väntar på kulturhistoriska uttolkningar och bevarandepraktiker. Det som visas på Tumblr kan bli del av framtidens kulturarv om ett museum skulle göra en insamling där eller om de som medverkar väljer att återpublicera poster på till exempel Unstraight Museum. Om och när det sker, kommer det att krävas urval, etiska överväganden och tillrättalägganden av de slag som skett inom LHBTQI-grupperna när Unstraight Museums samling växt fram och av utställningsproducenter när *Playground* utformats.

NOTER

1. Artikeln har skrivits med finansiering från Riksantikvarieämbetets FoU-medel i projektet *Skärningspunkter och glapp i länkät, delat och nätverkat kulturarv*. Författarna vill också rikta ett varmt tack till den anonyma granskaren och till redaktörerna för det arbete de lagt ner på artikeln. Huvudförfattare är Bodil Axelsson.
2. Unstraight Museum About <http://www.unstraight.org/about>. Senast besökt 4 februari 2016.
3. Unstraight Museum About <http://www.unstraight.org/about>. Senast besökt 4 februari 2016.
4. Unstraight Museum Backpack, belongings, and reading materials of Mein <http://www.unstraight.org/detail/?searched=1&objectId=417>. Senast besökt 9 maj 2016. Språk- och skrivfel i originalet.
5. Unstraight Museum <http://www.unstraight.org/detail/?searched=1&objectId=185>. Senast besökt 9 maj 2016.
6. Unstraight Museum <http://www.unstraight.org/detail/?searched=1&objectId=110>. Senast besökt 9 maj 2016.
7. Unstraight Museum Filter <http://www.unstraight.org/filter/>. Senast besökt 18 maj 2016.
8. <http://www.unstraight.org/projects/unstraight-perspectives>. Senast besökt 9 oktober 2016.
9. Dokumenterad genom foto 19 mars 2016.
10. *Playground* <http://www.varldskulturmuseerna.se/varldskulturmuseet/aktuella-utställningar/playground>. Senast besökt 9 maj 2016.
11. Berättelserna tillsammans med digitala representationer av föremålen var också publicerade på Världskulturmuseets hemsida. Här var de inte indelade i teman och webbpresentationen innehöll fyra föremål som inte inkluderats i den fysiska utställningen.
12. Analysen av utställningen baseras på tre besök, bilder och anteckningar. Utställningen besöktes 25 och 26 september 2015 av Karl-Emil Åkerö samt 19 mars 2016 av Bodil Axelsson.
13. *Playground* berättelser 1 http://www.varldskulturmuseerna.se/etnografiskamuseet/utställningar/aktuella-utställningar/playground/playground_berattelser/. Senast besökt 9 oktober 2016.
14. *Playground* berättelser 1 http://www.varldskulturmuseerna.se/varldskulturmuseet/utställningar/aktuella-utställningar/playground/playground_berattelser. Senast besökt 4 februari 2016.
15. *Playground* berättelser 1 http://www.varldskulturmuseerna.se/varldskulturmuseet/utställningar/aktuella-utställningar/playground/playground_berattelser. Senast besökt 29 mars 2016.
16. *Playground* berättelser 1 http://www.varldskulturmuseerna.se/varldskulturmuseet/utställningar/aktuella-utställningar/playground/playground_berattelser. Senast besökt 29 mars 2016.

- varldskulturmuseerna.se/varldskulturmuseet/utställningar/aktuella-utställningar/playground/playground_berattelser. Senast besökt 29 mars 2016.
 17. *Playground* berättelser 2 http://www.varldskulturmuseerna.se/varldskulturmuseet/utställningar/aktuella-utställningar/playground/playground_berattelser2. Senast besökt 4 februari 2016. Språk- och skrivfel i originalet.
 18. <http://transgenderteensurvivalguide.tumblr.com>, <http://homonorma-what.tumblr.com>, <http://tsr-homonormativity.tumblr.com>. Senast besökta 15 december 2015.
- ## LITTERATUR
- Ahmed, Sara 2006. *Queer Phenomenology. Orientations, Objects, Others*. Durham, NC: Duke University Press.
- Aronsson, Inga-Lill & Birgitta Meurling (red.) 2005. *Det bekönde museet. Genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Berlant, Lauren & Michael Warner 2002. "Sex in public." I Michel Warner. *Publics and Counter Publics*. New York: Zone Books, 187–208.
- Cameron, Fiona 2007. "Beyond the cult of the replicant – museums and historical digital objects. Traditional concerns, new discourses." I Fiona Cameron & Sarah Kenderdine (red.). *Theorizing Digital Cultural Heritage. A Critical Discourse*. Cambridge, MA & London: MIT Press, 49–75.
- Cameron, Fiona & Lynda Kelly 2010. "Introduction." I Fiona Cameron & Lynda Kelly (red.). *Hot Topics, Public Culture, Museums*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars, 1–16.
- Cameron, Fiona & Mengler, Sarah 2009. "Complexity, transdisciplinarity and museum collections documentation. Emergent metaphors for a complex world." *Journal of Material Culture* 14:2, 189–218.
- Cvetkovich, Ann 2003. *An Archive of Feeling. Trauma, Sexuality, and Lesbian Public Cultures*. Durham & London: Duke University Press.
- Danbolt, Mathias 2013. *Touching History. Art, Performance, and Politics in Queer Times*. Bergen: University of Bergen.
- Duggan, Lisa 2003. *The Twilight of Equality? Neoliberalism, Cultural Politics, and the Attack on Democracy*. Boston, MA: Beacon Press.
- Edelman, Lee 2004. *No Future. Queer Theory and the Death Drive*. Durham & London: Duke University Press.
- Edenheim, Sara 2014. "Lost and never found. The queer archive of feelings and its historical property." *A Journal of Feminist Cultural Studies* 24:5, 36–62.
- Fernstål, Lotta 2014. "Genus och perspektivfrågor i museernas samlingsystem." I Katherine Hauptman & Kerstin Näversköld (red.). *Genusförbart. Inspiration, erfarenheter och metoder för mångfald i museiarbete*. Lund: Nordic Academic Press, 91–100.
- Fernstål, Lotta, Li Kolker & Fredrik Svanberg 2014. *Polysemantiskt digitalt museisamlande. Projektrapport 1*. Stockholm: Statens historiska museer. <http://polysemantiskt-museum.wordpress.com/2014/05/28/ny-rapport-polysemantiskt-digitalt-museisamlande/>
- Fleming, David 2002. "Positioning the museum for social inclusion." I Richard Sandell (red.). *Museums, Society and Inequality*. London: Routledge, 213–224.
- Fink, Marty & Quinn Miller 2014. "Trans media movements: Tumblr 2011–2013." *Television and New Media* 15:7, 611–626.
- Fraser, Nancy 1990. "Rethinking the public sphere. A contribution to the critique of actually existing democracy." *Social Text* 25:26, 56–80.
- Genus på museer. Slutrapport från arbetsgruppen Genus på museer*. Stockholm: Fritzes 2005.
- Grahn, Wera 2006. "Känn dig själv". *Genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer*. Linköping: Linköpings universitet.

- Grahn, Wera 2007. *Genuskonstruktioner och museer. Handbok för genusintegrering*. Uppsala: Upplandsmuseet.
- Halberstam, Judith Jack 2005. *In a Queer Time and Place. Transgender Bodies, Subcultural Lives*. New York: New York University Press.
- Harrison. Rodney 2013. *Heritage. Critical Approaches*. London: Routledge.
- Hauptman, Katherine & Kerstin Näversköld (red.) 2014. *Genusförbart. Inspiration, erfarenheter och metoder för mångfald i museiarbete*. Lund: Nordic Academic Press
- Latour, Bruno & Adam Lowe 2010. "The migration of the aura or how to explore the original through its facsimiles." I Thomas Bartscherer (red.). *Switching Codes*. Chicago: University of Chicago Press.
https://www.academia.edu/5863970/Latour_B._and_A._Lowe._2010._The_migration_of_the_aura_or_How_to_explore_the_original_through_its_fac_similes_.Switching_Codes_University_of_Chicago_Press_
- Museerna och hbtq. En analys av hur museer och andra utställare kan belysa perspektiv rörande homosexuella, bisexuella, transpersoner och queera personer*. Visby: Riksställningar 2015.
<https://www.riksutställningar.se/sites/default/files/documents/MUSEERNA%20OCH%20HBTQ%202015.pdf>
- Renninger, Bryce J. 2015. "'Where I can be myself... where I can speak my mind.' Networked counterpublics in a polymedia environment." *New Media & Society* 17:9, 1513–1529.
- Rydström, Jens 2011. *Odd Couples. A History of Gay Marriage in Scandinavia*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Sandell, Richard 2002. "Museums and the combating of social inequalities. Roles, responsibilities and resistance." I Richard Sandell (red.). *Museums, Society, Inequality*. London: Routledge, 3–23.
- Sandell, Richard & Stuart Frost 2010. "A persistent prejudice." I Fiona Cameron & Lynda Kelly (red.). *Hot Topics, Public Culture, Museums*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Press, 150–174.
- Stevens, Mary, Andrew Flinn & Elizabeth Shephard 2010. "New frameworks for community engagement in the archive sector. From handing over to handing on." *International Journal of Heritage Studies* 16:1–2, 59–76.
- Stryker, Susan 2008. "Transgender history, homonormativity, and disciplinarity." *Radical History Review* 100, 145–157.
- Warner, Michael 2002. *Publics and Counter Publics*. New York: Zone Books.
- Young, Lola 2002. "Rethinking heritage. Cultural policy and inclusion." I Richard Sandell (red.). *Museums, Society, Inequality*. London: Routledge, 203–212.
- Bodil Axelsson, fil.dr., biträdande professor
bodil.axelsson@liu.se
- Karl-Emil Åkerö, fil.mag., fil.master
emil.akero@hotmail.com
- Kultur, samhälle och mediegestaltning
Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur
ISAK/KSM
Linköpings universitet
SE-601 74 Norrköping, Sverige*